

Smart eller inte?

Hur kulturella
föreställningar om
intelligens påverkar
ungdomars identitet
och livsbanor

Helena Korp & Girma Berhanu

Kapitel i boken

Ungdomars identitetsskapande – en inspirations- och metodbok

Sorbring, Andersson & Molin (2014)

Med exempel från två etnografiska studier:

- Learning-in-context (Berhanu, 2003)
- What counts as being smart around here? (Korp 2011) och I think I would have learnt more if they had tried to teach us more” (Korp, 2012)

Vi fokuserar skolan som en arena där **vardagsföreställningar om intelligens** kommer till uttryck och där de används, utmanas och påverkar ungdomars identitet och livsbanor.

Smarthet som en del av elevidentitet

- 'every student that is a part of the institution of schooling develops an academic identity that helps to shape who we think we are, who others think we are, and who we think we should become'.
- For some students this means that they accept a label as not smart as a part of their identity (Anyon, 1980/2002; Rist, 2007), or reject the hegemonic definition of smartness, and disengage from school
(Hatt, 2007).

”vissa elever är ju liksom MVG-elever... har det där lilla extra då, som antagligen är medfött, eller genetiskt, då, från sina föräldrar. De *är* bara det.”

”Ja... det är klart, har man svårigheter så blir det aldrig lätt. För då har man alltid den svårigheten och då vet man... nej, jag kommer inte klara det. ”

Ofta lägger vi inte märke till de normer och föreställningar som strukturerar vårt vardagsliv – helt enkelt för att de är så vardagliga att de är självklara.

Ändå, eller kanske just därför, har de en stor betydelse för hur människor ser på och värderar både sig själva och andra och vad de ser som och som värt att sträva efter.

Vi vill problematisera de föreställningar om intelligens som ofta tas för givna, och diskutera grunden för och konsekvenserna av dessa vardagsföreställningar, för unga människors identitet, utbildning och livsbanor.

Teorier som utgår från psykometri/individuella differenser

... bygger på en teori om individuella differenser, dvs. skillnader mellan individer i olika intellektuella förmågor så som de antas visa sig på tester.

Genom speciella statistiska analyser av testresultat från stora undersökningsgrupper menar sig forskare ha kunnat identifiera en mängd olika förmågor som bygger upp intelligens.

Förmågorna är hierarkiskt ordnade. Vissa (t ex läsförmåga), ses mer som en effekt av lärande, andra (t.ex. logisk förmåga) ses mer som en effekt av ärftliga förutsättningar.

(t.ex. Ackerman & Lohman, 2006)

Teorier som utgår från sociokulturella perspektiv

- Intelligensen är "socialiserad".
- Vad som ses som intelligens står alltid i relation till vad som krävs för att kunna **förstå och hantera de specifika kulturella, sociala och materiella sammanhang som individen befinner sig i.**
- Intelligens ses alltså inte som en psykologisk egenskap hos individen utan som en dynamisk, socialt och kulturellt beroende förmåga.
- Att det också kan finnas en genetisk komponent som har viss betydelse för psykiska funktioner förnekas inte, men skillnader i prestation mellan individer och grupper kan inte tolkas som en konsekvens av genetiska skillnader. (Sternberg, Grigorenko & Bridglall, 2007)
- **Det finns ingen "intelligensgen"!**

IQ – en starkt förenklad modell som har präglat vardagstänkandet om intelligens och begåvning i vårt samhälle

Intelligens som...

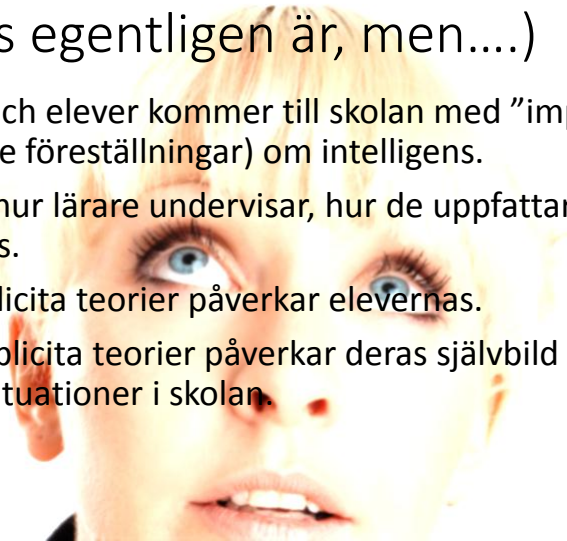
- En generell potential att tänka logiskt, abstrakt, lösa problem
- Oberoende av kultur
- Individuellt
- Medfödd egenskap
- Olika fördelat i befolkningen

Dessa principer har legat till grund för bedömningar i flera samhällssektorer: försvaret, psykiatrin, barnhälsovården och utbildningssystemet.

Implicita teorier (säger ingenting om vad intelligens egentligen är, men....)

- Både lärare och elever kommer till skolan med "implicita teorier" (oreflekterade föreställningar) om intelligens.
- De påverkar hur lärare undervisar, hur de uppfattar sina elever och deras respons.
- Lärarnas implicita teorier påverkar elevernas.
- Elevernas implicita teorier påverkar deras självbild och hur de hanterar lärsituationer i skolan.

Elever som ser intelligens som utvecklingsbart

- Engagerar sig mer i utmaningar
- Ber om hjälp för att komma vidare
- Blir inte lika sänkta av att inte klara en uppgift, och kan lära sig av misstag
- Tar bättre vara på återkoppling
- Är mer inriktade på att förstå än att visa upp en prestation

(Dweck, 1999)

Elever som ser intelligens som fast och medfött

- Är mindre benägna att
  - engagera sig i uppgifter som de inte är säkra på att klara
  - Att be om hjälp när de har kört fast
  - Att dra nytta av återkoppling
- Tenderar att se prestation som en indikation på begåvning snarare än hårt arbete
- Känner ofta skam när de inte klarar en uppgift
- Är mer inriktade på att visa upp en prestation än att förstå eller bemästra något (Dweck, 1999)

Olika implicita teorier om intelligens

i olika kulturer, samhällsgrupper och åldrar

- när det gäller vilka beteenden och förmågor som associeras med intelligens eller att "vara smart"
- när det gäller i vilken utsträckning man tror att intelligensen är påverkningbar
- Barn tenderar att se intelligens som mer sammansatt och mer utvecklingsbart än vuxna – under skoltiden utvecklar de en uppfattning av intelligens som mer begränsad till logisk-matematisk förmåga och som mera fast.

(t.ex. Snellman & Rätty, 1995)

Exempel från transportprogrammet

(What counts as being smart around here?)

- En etnografisk studie
- Om hur olika diskurser om intelligens "arbetar" i skolvardagen i gymnasiet
- Transportprogrammet
- Valdes för att
  - många elever där har kommit till korta mot den traditionella skolans normer
  - Vi trodde att andra diskurser om intelligens/smarthet än den traditionella skolans är viktiga där

”Eleverna här är ju inte några teoretiker. Och det är ju en fördel som yrkeslärarna har, de kan gå ut på en gård och säga här är asfalten och här är trucken och så gör du si och så.”

Gymnasielärare

Jimmy

Arne: Varför kan man inte ha hydraulik på lastbilsbromsar?

Jimmy: Olja kan inte pressas ihop, det finns inget som bromsar då om det skulle sluta fungera. I det dubbla systemet, om en broms inte skulle funka, om luftslangen går av, sjunker trycket och då finns inget som håller tillbaks fjädern, så då åker den ut och bromsar istället.

(...)

Arne: Varför måste bromsklockan vara så stor? Hur skulle det bli med olja?

Jimmy: Oljan kan ju inte pressas ihop, så det blir ju samma tryck i arbetskolven och pumpkolven. Hur stor skulle arbetskolven då behöva vara... Luften kan man ju pressa ihop... hur många gånger blir det?

Arne: Räkna ut hur stor kraften blir i bromsklockan.

Jimmy:... Om pumpkolven är 20 cm rakt över, då blir arean... 10 gånger 10 gånger 3... 300 kvadratcentimeter. Och en bar, vad blir det i pascal...

Arne: Ja, man ska ju räkna i kilopascal nu, men det blir ju så stora siffror. (Arne ritar på tavlan en ruta med arean 1 kvadratmeter och en pil som pekar mitt på, intill vilken han skriver $F=1N$. Under skriver han $1 \text{ pa} = 1 \text{ N/m}^2$.)

Jimmy: 300 kvadratcentimeter, hur mycket är det av en kvadratmeter... Och trycket är 8 bar, det är...

Vi argumenterar för

- Att IQ och liknande föreställningar om intellektuell förmåga som i huvudsak *konstant, medfödd och objektivt mätbar* inte ses ett faktum, utan som en diskurs som strukturerar vårt handlande och våra institutioner på sätt som har påtagliga och verkliga konsekvenser för individer och samhälle.
- att denna diskurs är en viktig mekanism för att skapa de resultatskillnader på olika nivåer i utbildningssystemet som brukar ses som en produkt av individens skilda förmåga och motivation.

För att ge alla elever chans att utvecklas kunskapsmässigt i skolan och uppleva motivation och framtidstro, behöver vi

- utmana implicita teorier om intelligens som gör att vi ser elevers prestationer i skolan som en konsekvens av deras inneboende förmåga
- utmana stereotypa föreställningar som påverkar hur vi tolkar och bemöter elever från olika samhällsgrupper.
- vidga vår uppfattning av vad intelligens kan innebära och lära oss mer om elever och deras liv utanför skolan, så att vi kan utforma undervisning och lärstrategier som erkänner och bygger vidare på elevers olika resurser och erfarenheter.
- skrota bedömningspraktiker och tester som klassificerar elever, men inte hjälper eleverna att förstå vad de kan och hur de ska utvecklas vidare
- införa dynamiska och anpassningsbara bedömningsformer som hjälper oss att anpassa undervisningen till gruppens och individens behov.